

DARBUOTOJŲ SVEIKATA IR SAUGA

Darbuotojų sveikatos ir saugos gerinimas – svarbus Europos Sąjungos uždavinys nuo praėjusio amžiaus devintojo dešimtmečio. Priėmus teisės aktus Europos lygmeniu, buvo nustatyti būtiniausi darbuotojų apsaugos standartai, o valstybėms narėms buvo leista toliau taikyti arba nustatyti griežtesnes priemones. Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija tapo teisiškai privaloma, todėl sveikatos ir saugos politika tapo dar svarbesne ES teisės aktų sritimi.

TEISINIS PAGRINDAS

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 91, 114, 115, 151, 153 ir 352 straipsniai.

TIKSLAI

ES, vadovaudamasi SESV 153 straipsniu, skatina gerinti darbo aplinką suvienodinant darbo sąlygas tam, kad būtų apsaugota darbuotojų sveikata ir užtikrinta jų sauga. Todėl ES lygmeniu nustatyti būtiniausi reikalavimai, o valstybėms narėms, jei jos to pageidauja, leidžiama nacionaliniu lygmeniu nustatyti griežtesnę apsaugą. Sutartyje taip pat teigiama, kad priimtose direktyvose neturi būti nustatoma administracinių, finansinių ir teisinių suvaržymų, kurie trukdytų steigti ir plėtoti mažąsias ir vidutines įmones.

LAIMĖJIMAI

A. Institucijų plėtra

Europos anglių ir plieno bendrijoje (EAPB) buvo vykdomos įvairios **mokslinių tyrimų programos** darbuotojų sveikatos ir saugos srityje. Būtinybė formuoti visuotinį požiūrį šiuo klausimu tapo akivaizdi, kai 1957 m. buvo įsteigta Europos ekonominė bendrija (EEB). 1974 m. buvo įsteigtas **Darbuotojų saugos, higienos ir sveikatos patariamasis komitetas**, kuris padeda Komisijai. Siekiant baigti kurti Europos bendrąją rinką, reikėjo nustatyti būtiniausius darbuotojų sveikatos ir saugos srities reikalavimus. Todėl buvo **priimtos kelios direktyvos**, pavyzdžiui, Direktyva 82/605/EEB dėl darbuotojų apsaugos nuo rizikos, kylančios dėl sąlyčio su švinu (ji pakeista [Direktyva 98/24/EB](#)), Direktyva 83/477/EEB dėl asbesto (su paskutiniais pakeitimais, padarytais [Direktyva 2009/148/EB](#)), ir Direktyva 86/188/EEB dėl triukšmo (su paskutiniais pakeitimais, padarytais [Direktyva 2003/10/EB](#)).

1. Suvestinis Europos aktas

1987 m. priėmus [Suvestinį Europos aktą](#), pirmą kartą **darbuotojų sveikata ir sauga buvo įtrauktos į EEB sutarties straipsnį**, kuriame nustatomi būtiniausi reikalavimai ir Tarybai leidžiama kvalifikuota balsų dauguma priimti direktyvas dėl darbuotojų sveikatos ir saugos. Buvo siekiama: pagerinti darbuotojų sveikatą ir saugą, suderinti darbo aplinkos sąlygas, baigiant kurti vidaus rinką neleisti plisti vadinamajam socialiniam dempingui ir neleisti įmonėms, siekiančioms įgyti konkurencinį pranašumą, keltis į tas vietas, kuriose apsaugos lygis yra žemesnis.

2. Amsterdamo sutartis (1997 m.)

Į [Amsterdamo sutartį](#) įtraukus antraštinę dalį dėl užimtumo ir socialinio susitarimo, buvo sustiprintas užimtumo klausimų statusas. Pirmą kartą **direktyvas** dėl būtiniausių reikalavimų darbuotojų sveikatos apsaugos ir saugos srityje ir dėl darbo sąlygų **Parlamentas ir Taryba priėmė** pagal bendro sprendimo procedūrą.

3. Lisabonos sutarties (2007 m.) indėlis

[Lisabonos sutartyje](#) buvo nustatyta **socialinės apsaugos sąlyga**, pagal kurią reikalaujama, kad įgyvendinant Sąjungos politiką būtų atsižvelgiama į socialinius reikalavimus. Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, [Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija](#) tapo **teisiškai privaloma** valstybėms narėms, kai jos įgyvendina ES teisę.

4. Europos socialinių teisių ramstis (2017 m.)

Dokumentų rinkinyje [dėl Europos socialinių teisių ramsčio](#), kurį 2017 m. lapkričio mėn. pasirašė Taryba, Komisija ir Parlamentas, nustatyta 20 teisių ir principų, įskaitant Pagrindinių teisių chartijos 31 straipsnyje įtvirtintą teisę į saugias, sveikatą ir orumą atitinkančias darbo sąlygas. Nors pats ramstis nėra teisiškai privalomas, jis yra teisėkūros ir privalomos teisinės galios neturinčios teisės priemonių rinkinys, kuriuo siekiama skatinti gyvenimo ir darbo sąlygų ES konvergenciją.

B. Svarbiausi etapai: direktyvos ir Europos darbuotojų sveikatos ir saugos agentūra

1. Pagrindų direktyva 89/391/EEB ir atskiros direktyvos

Nicos sutarties 137 straipsnis (dabartinis SESV 53 straipsnis) tapo ES veiksmų, skirtų darbo aplinkai gerinti siekiant apsaugoti darbuotojų sveikatą ir saugą, pagrindu. Didelis žingsnis į priekį buvo žengtas priėmus [Pagrindų direktyvą 89/391/EEB](#), kurioje **ypatingas dėmesys skirtas prevencijos kultūrai**. Šioje direktyvoje nustatytos prevencinės priemonės, viešojo ir privačiojo sektorių darbuotojų ir jų atstovų informavimas, konsultavimas, proporcingas dalyvavimas ir mokymas.

Pagrindų direktyva sudarė pagrindą **25 atskiroms direktyvoms** įvairiose srityse ir [Tarybos reglamentui \(EB\) Nr. 2062/94](#) dėl Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūros įsteigimo. Ji taip pat **turėjo įtakos kitiems teisėkūros procedūra priimamiems teisės aktams**, susijusiems su laikiniais darbuotojais ir darbo laiko aspektais įvairiose direktyvose.

Atskiros direktyvos apima:

- **darbo vietai taikomus** saugos ir sveikatos **reikalavimus** (Direktyva 89/654/EEB) ir darbo saugos ir (arba) sveikatos ženklų įrengimo reikalavimus (Direktyva 92/58/EEB);
- **darbo įrenginių** naudojimą (Direktyva 89/655/EEB, iš dalies pakeista Direktyva 2001/45/EB ir Direktyva 2009/104/EB), asmeninių apsaugos priemonių naudojimą (Direktyva 89/656/EEB) ir darbą su displėjaus ekrano įrenginiais (Direktyva 90/270/EEB) bei krovimą rankomis (Direktyva 90/269/EEB);
- **sektorius:** laikinųjų arba kilnojamųjų statybviečių (Direktyva 92/57/EEB), naudingųjų iškasenų gavybos (mechaniniais gręžiniais) (direktyvos 92/91/EEB, 92/104/EB) ir žvejybos laivų (Direktyva 93/103/EB);
- **grupės:** nėščias darbuotojas (Direktyva 92/85/EEB) ir dirbančio jaunimo apsaugą (Direktyva 94/33/EB);
- **veiksnius:** kancerogenų poveikį (Direktyva 90/394/EEB) ir Direktyvą dėl darbuotojų apsaugos nuo rizikos, susijusios su kancerogenų arba mutagenų poveikiu darbe (2004/37/EB), cheminius veiksnius (Direktyva 98/24/EB, iš dalies pakeista Direktyva 2000/39/EB ir Direktyva 2009/161/EB), biologinių veiksnių poveikį darbe (Direktyva 2000/54/EB) ir apsaugą nuo jonizuojančiosios spinduliuotės (Direktyva 2013/59/Euratomas, kuria panaikinamos ankstesnės susijusios direktyvos), darbuotojų apsaugą nuo galimos rizikos dirbant sprogiuje aplinkoje (Direktyva 99/92/EB), fizinių veiksnių (vibracijos) (Direktyva 2002/44/EB), triukšmo (Direktyva 2003/10/EB), elektromagnetinių laukų (Direktyva 2004/40/EB, iš dalies pakeista Direktyva 2013/35/ES) ir dirbtinės optinės spinduliuotės (Direktyva 2006/25/EB) keliamą riziką darbuotojams;
- **medžiagas:** suderintos kelios direktyvos dėl medžiagų ir mišinių klasifikavimo, ženklinimo ir pakavimo (Direktyva 2014/27/ES).

[Direktyvos 2004/37/EB](#) dėl **darbuotojų apsaugos nuo rizikos, susijusios su kancerogenų arba mutagenų poveikiu darbe**, tikslinimo procesas truko keletą metų. Pirmas 13 medžiagų sąrašas pateiktas [2016 m. gegužės mėn. pasiūlyme](#), kuris galiausiai buvo priimtas 2017 m. gruodžio mėn. [Antras 2017 m. sausio mėn. pasiūlymas](#), kuriuo patikslinamos dar septynių medžiagų viršutinės ribos, buvo priimtas 2019 m. sausio mėn.; Parlamentui pavyko pasiekti, kad jame būtų nustatytos ekspozicijos dyzelinių variklių išmetamiesiems teršalams darbo vietoje ribinės vertės. Trečias [2018 m. balandžio mėn. pasiūlymas](#), taikomas kitoms penkioms medžiagoms, naudojamoms metalurgijos, galvanotechnikos, kasybos, medžiagų perdirbimo, laboratorijų ir sveikatos priežiūros sektoriuose, galiausiai priimtas 2019 m. birželio mėn. kaip Direktyva 2019/983. Galiausiai, 2020 m. rugsėjo mėn. atlikus ketvirtą direktyvos peržiūrą nustatytos naujos arba patikslintos trijų vėžį sukeliančių medžiagų ribinės vertės. Šis pasiūlymas yra pirmoji būsimo Europos kovos su vėžiu plano iniciatyva.

Kitas būdas inicijuoti socialinės srities teisės aktus – socialinių partnerių susitarimai, sudaromi vykdant socialinį dialogą ([2.3.7](#)). 2016 m. gruodžio mėn. Taryba priėmė Direktyvą 2017/159/ES, kuria įgyvendinamas 2013 m. pasiektas socialinių partnerių susitarimas dėl darbo sąlygų žuvininkystės sektoriuje gerinimo. Tačiau įgyvendinti

panašų kirpyklų sektoriui taikomą susitarimą truko ilgiau nei ketverius metus, nes į **Komisijos reglamentavimo kokybės ir rezultatų programą (REFIT)** buvo įtraukta visų darbuotojų sveikatos ir saugos teisės aktų peržiūra.

2. Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra (EU-OSHA)

Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra, įsikūrusi Bilbao, buvo įsteigta 1996 m. Agentūros tikslas – skatinti **dalijimąsi žiniomis ir informacija**, kad būtų propaguojama rizikos prevencijos kultūra. Agentūra sukūrė [interaktyviam internetiniam rizikos vertinimui \(OiRA\)](#) skirtą interneto platformą, kurioje pateikiamos MVĮ palankios sektorių rizikos vertinimo priemonės visomis kalbomis, taip pat [pavojingų medžiagų e. priemonę](#), per kurią teikiamos įmonei pritaikytos konkrečios konsultacijos dėl pavojingų medžiagų ir cheminių produktų, taip pat dėl to, kaip taikyti gerą patirtį ir apsaugos priemones. 2015 m. EU-OSHA užbaigė sėkmingą [darbuotojų sveikatos ir saugos lyginamosios analizės iniciatyvų peržiūrą](#), kuri leido organizacijoms palyginti viena kitos sveikatos ir saugos procesus. 2016 m. ji baigė [bandomąjį projektą dėl vyresnio amžiaus darbuotojų sveikatos ir saugos](#), kurį Europos Parlamento prašymu inicijavo Komisija. Be to, nuo 2000 m. agentūra vykdo metines su sveika darbo aplinka susijusias **informuotumo didinimo** kampanijas įvairiomis sveikatos ir saugos temomis. 2020–2022 m. kampanijoje daugiausia dėmesio skiriama su darbu susijusių raumenų ir kaulų sistemos sutrikimų prevencijai.

C. Darbuotojų sveikatai ir saugai skirtos Bendrijos veiksmų programos ir strategijos 1951–1997 m. Europos anglių ir plieno bendrijoje buvo vykdomos **mokslinių tyrimų programos** darbuotojų sveikatos ir saugos srityje. 2000 m. buvo priimta **Europos socialinė darbotvarkė**, kuri padėjo ES lygmeniu nustatyti strategiškesnę požiūrį šiuo klausimu. Vėliau, **2002–2006 m. Bendrijos darbuotojų sveikatos ir saugos strategijoje** buvo nustatyta visuotinė gerų darbo sąlygų koncepcija.

2007–2012 m. Bendrijos strategijoje dėmesys buvo skiriamas prevencijai. Ja buvo siekiama užtikrinti, kad ES nuolat mažėtų nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų skaičius, visų pirma **rengiant ir įgyvendinant nacionalines strategijas**, tobulinant ir paprastinant esamus teisės aktus, taip pat užtikrinant geresnę tų teisės aktų praktinį įgyvendinimą keičiantis gerą patirtimi, didinant informuotumą ir gerinant informacijos teikimą ir mokymus.

2014 m. birželio mėn. Komisija paskelbė **2014–2020 m. ES strateginę darbuotojų saugos ir sveikatos programą**, kurią Taryba priėmė 2015 m. kovo mėn. Šia programa siekiama spręsti tris pagrindinius uždavinius: pagerinti ir supaprastinti galiojančias taisykles, stiprinti profesinių ligų, įskaitant naujas grėsmes, prevenciją ir atsižvelgti į **darbuotojų senėjimą**. Ypatingas dėmesys skiriamas **labai mažų ir mažųjų įmonių poreikiams**. Be to, 2017 m. Komisijos komunikate dėl saugesnių ir sveikesnių darbo sąlygų daugiausia dėmesio skirta ES darbuotojų saugos ir sveikatos teisės aktų ir politikos modernizavimui.

2021 m. darbo programoje Komisija pasiūlys naują 2021–2027 m. Europos Sąjungos darbuotojų saugos ir sveikatos sistemą. Kaip ir ankstesnėse strategijose, tikimasi, kad ši nauja sistema paskatins priimti arba peržiūrėti nacionalines darbuotojų saugos ir sveikatos strategijas, kuriomis siekiama skatinti suderintus veiksmus įvairiais lygmenimis, įtraukiant valstybes nares, socialinius partnerius ir kitus pagrindinius

suinteresuotuosius subjektus. Šiame būsimame komunikate taip pat atsižvelgiama į naujausias Tarybos išvadas ir į trišalio Darbuotojų saugos ir sveikatos patariamojo komiteto bei Vyresniųjų darbo inspektorių komiteto nuomones.

Prasidėjus COVID-19 epidemijai, Komisija ėmėsi priemonių darbuotojų sveikatai ir saugai užtikrinti. Visų pirma 2020 m. birželio mėn. buvo atnaujinta Biologinių veiksnių direktyva (2000/54/EB), kad į biologinių veiksnių sąrašą būtų įtraukta SARS-CoV-2 ir kad būtų atsižvelgta į naujus pavojus darbo erdvėje. Komisija paragino darbdavius įvertinti riziką ir imtis prevencinių bei apsaugos priemonių, kad būtų kuo labiau sumažinta žala, ypač tiems, kurie turi tiesioginį kontaktą su virusu. 2020 m. balandžio mėn. Komisija paskelbė gaires dėl grįžimo į darbą po izoliavimo.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Parlamentas **ne kartą pabrėžė poreikį užtikrinti optimalią darbuotojų sveikatos apsaugą** ir saugą. Jis priėmė daugybę rezoliucijų, ragindamas ES teisės aktais reglamentuoti visus aspektus, tiesiogiai arba netiesiogiai susijusius su fizine ar psichologine darbuotojų gerove. Parlamentas taip pat atliko svarbų vaidmenį priimant direktyvas dėl darbo sąlygų gerinimo. Parlamentas remia Komisijos pastangas tobulinti informacijos teikimą MVĮ. Jis mano, kad darbas turi būti pritaikytas prie žmonių gebėjimų ir poreikių, o ne atvirkščiai, ir kad kuriant darbo aplinką reikėtų labiau atsižvelgti į specialius pažeidžiamų darbuotojų poreikius. Parlamentas primygtinai ragino Komisiją **tirti naujus rizikos veiksnius**, kurių neapima galiojantys teisės aktai, pavyzdžiui, nanodalelių poveikį, stresą, pervargimą, smurtą ir priekabiavimą darbe.

Visų pirma, Parlamentas padėjo sudaryti Bendrąjį susitarimą dėl su(si)žeidimų aštriais instrumentais prevencijos ligoninių ir sveikatos priežiūros sektoriuje, kuris buvo įgyvendintas [Tarybos direktyva 2010/32/ES](#). Parlamentas taip pat ragino tobulinti esamus teisės aktus dėl nėsčių darbuotojų apsaugos ir dėl darbuotojų apsaugos nuo raumenų ir kaulų sistemos sutrikimų. Kiti svarbūs Parlamento raginimai: parengti direktyvą, kurioje būtų nustatyti būtiniausi profesinių ligų pripažinimo reikalavimai, išplėsti [Pagrindų direktyvos 89/391/EEB](#) taikymo sritį ir į ją įtraukti **tam tikrų grupių** darbuotojus (pavyzdžiui, kariškius, savarankiškai dirbančius asmenis, namų ūkių darbininkus ir namudininkus).

2010 m. birželio mėn. Parlamentas atmetė Komisijos pasiūlymą iš dalies keisti direktyvą dėl mobiliųjų kelių transporto darbuotojų darbo laiko, nes nesutiko su tuo, kad savarankiškai dirbantys asmenys nepatenka į direktyvos taikymo sritį. Atsižvelgusi į tai, Komisija atsiėmė savo pasiūlymą.

2015 m. lapkričio 25 d. rezoliucijoje Parlamentas, reaguodamas į Komisijos priimtą 2014–2020 m. ES darbuotojų saugos ir sveikatos programą, išreiškė apgailėstą, kad joje nebuvo nustatyta jokių konkrečių tikslų, ir paragino į 2016 m. laikotarpio vidurį peržiūrą įtraukti konkretesnes teisėkūros ir ne teisėkūros priemones.

2018 m. rugsėjo mėn. Parlamentas priėmė rezoliuciją dėl po sužalojimo ir ligos sveikstančių darbuotojų reintegracijos į kokybiškas darbo vietas būdų, kuri grindžiama trimis ramsčiais: prevencija ir ankstyvąja intervencija; grįžimu į darbą ir keičiamu požiūriu į darbuotojų reintegraciją.

Be siūlomų teisės aktų pakeitimų ir kitos Komisijos veiklos sveikatos ir saugos srityje stebėsenos ir skatinimo, Parlamentą šiuo klausimu taip pat laikosi į ateitį orientuoto požiūrio, atsižvelgdamas į galimus naujus rizikos veiksnius, susijusius su technologinėmis naujovėmis ir atitinkamais darbo organizavimo pokyčiais.

Aoife Kennedy / Zahra Boudalaoui-Buresi / Stefan Schulz
12/2020

